

72 (72).
EMMA HARUTYUN ASATIRYAN'IN ANLATTIKLARI
(1914, KARS DOĞUMLU)

1914'te Kars bölgesinin Orta-Kadiklar Köyü'nde, köy papazı Ter Stepan'ın çok çocuklu, 28 fertten oluşan ailesinin çocuğu olarak doğdum. Babamın üç erkek kardeşi vardı. Köyün merkezi bölümünde bulunan Ermeni Apostolik Kilisesi, Baş-Kadiklar, Orta-Kadiklar ve İç-Kadiklar köylerindeki halka hizmet veriyor, bölgenin güzel manzaralı ve çaylarla çevrili yüksek bir yerinde bulunuyordu. Gümrü Şehri'nin varlıklı aileleri tarafından orası bir dinlenme yeri olarak görülürdü. Gümrülü tanınmış halk ozanı Şeram'ın akrabası olan büyükbabam güzel Nanacan, Ter Stepan'la birlikte sağlam bir aile kurmuş, dört erkek, iki de kız çocuğu olmuştu. Bütün bunları bana annem anlatmıştır.

Oğlanlardan en büyüğü, Ter Martiros hayvancılıkla uğraşır, yakın köylerle erzak takas eder, çok çocuklu ailesinin erzağını sağlardı.

Diğer oğlan, Aristakes'i eğitim alması ve ilerde dedemin yerine geçmesi için Kars ruhban okuluna göndermişlerdi.

Babam Harutyun, Baş-Kadiklar Köyü Ortaokulu'nu bitirerek yüksek öğrenimine Amerika'nın New-York Şehri'nde devam etmişti. Onun amacı geri dönüp kendi köyünde okul açmaktı.

Doğumumdan dört yıl sonra babam Harutyun Ter Stepanyan okulunu bitirip ABD'den döndü; ama rüyasını gerçekleştirip köyümüzde bir okul açamadı. Babam köye döndükten bir ay sonra ortalık karıştı; zira Türklerin Kars'ı işgal etmiş olduğu haberi alınmıştı. Ermeni askerleriyle takviye edilmiş Rus alayı güçlü bir direniş gösterdi; ama toplarla desteklenen binlerce çeteci bütün müdafileri katledip onların cesetlerini de Kars Nehri'ne dökerek Kars kalesini işgal etti.

O savunma sırasında ağabeyim de şehit düştü. Erkek kardeşimi ve amcamı boğazladılar; dedem Ter Stepan'ı ise kilisede ayin yaparken vahşice öldürdüler. Büyük amcam Martiros Ağa'ydı. Türkler onu yakalayıp elbiselerini çıkardıktan sonra ateşe atıp diri diri yakmak istemişler. İki Türk onu tanıyıp şöyle demiş : "Bu bizim hayvanlarımıza bakan Martiros Ağa'dır; ona dokunmayalım" ve büyük amcam o şekilde kurtulmuş.

Küçük amcamı askere almışlar; orda koleradan ölmüş. Sayısız kervanlarla göç başladı. Göç dayanılmazdı; aç, susuz durmadan yürüyorduk. Yolda Türkler üstümüze saldırdılar. Sonunda Horom Vadisi'ne dolduk. Orası Ani Harabeleri'ne yakındı. Orda saklandık. Sonra Rus ordusu geldi; bizi Gümrü'ye götürdü. Ailemizden sadece birkaç kişi kaçıp Gümrü'ye ulaşmayı başardı.

Şimdi ben, papazın 28 kişilik büyük ailesinden hayatta kalan yegâne şahidim. Seksen üç yaşındayım ve olayları iyi hatırlıyorum; gerçi o trajik yıllarda 5-6 yaşlarındaydım. Katliam izlenimleri şimdi dahi gözlerimin önüne geliyor : ablam Araksya'nın sırtındaydım ve çok sayıda katledilmiş insan cesedi arasından geçerek kaçıyorduk. Bir yolunu bulup Arpaçay'ın

öbür yakasına geçtik; Gümrü Şehri'ndeydik. Orda bir aile bize kalacak yer verdi. Daha sonra Leninakan Lokomotif-Vagon Tamir Atölyesi'nde demirci olarak çalışan genç Tsolak Asatryan'la evlendim; üç oğlum oldu. Bilahare Yerevan'a taşındık. Cumhuriyetimizin kuruluşuna ve kalkınmasına aktif bir şekilde katıldım.